

Målnummer: Ö2188-96   **Avdelning:**

Domsnummer:

Avgörandedatum: 1998-06-23

Rubrik: I syfte att undvika preskription har en part väckt talan om fastställelse av att motparten är skadeståndsskyldig, trots att det ännu inte kan avgöras om någon slutlig skada uppkommer. Denna talan har ansetts tillåtlig.

Lagrum:

Rättsfall:

REFERAT

SBC BO ek för har som revisor anlitat KPMG B.s AB (i fortsättningen kallat B.s) med auktoriserade revisorn L.G. som huvudansvarig. Revisionsberättelser avseende räkenskapsåren 1991 och 1992 lades fram på fullmäktigesammanträden (motsvarande föreningsstämma) d 16 maj 1992 resp d 15 maj 1993.

Skattemyndigheten i Stockholms län konstaterade efter en revision avseende räkenskapsåren 1991 och 1992 flera felaktigheter i SBC BO:s mervärdesskatteredovisning. I beslut d 9 mars 1995 påförde skattemyndigheten SBC BO skattetillägg med drygt 9,5 milj kr och restavgifter med drygt 1 milj kr. SBC BO överklagade skattemyndighetens beslut och beviljades anstånd med betalningen av debiterade skattetillägg och restavgifter i avvaktan på lagakraftvunnen dom.

SBC BO väckte d 16 maj 1995 talan mot B:s och L.G. vid Stockholms TR med yrkande att TR:n skulle fastställa att svarandena var solidariskt skadeståndsskyldiga mot SBC BO i anledning av sin försumliga granskning av SBC BO:s mervärdesskatteredovisning för 1991 och 1992. SBC BO påstod bl a att de debiterade skattetilläggen och restavgifterna hade kunnat undvikas om B:s och L.G. hade fullgjort sina åligganden som revisor. Skadans storlek kunde emellertid inte fastställas eftersom skattemyndighetens beslut var föremål för rättslig prövning. SBC BO erinrade vidare om att preskriptionstiden för talan mot revisor enligt 13 kap 6 § lagen om ekonomiska föreningar utlöpte d 16 maj 1995 såvitt avsåg räkenskapsåret 1991.

B:s och L.G. bestred SBC BO:s talan. De gjorde dessutom gällande att talan skulle avvisas eftersom det inte fanns förutsättningar för prövning enligt 13 kap 2 § 1 st RB. Härvid åberopades bl a dels att SBC BO inte ens hade påstått att någon skada hade uppkommit dels att svarandena yrkade jämkning av ett eventuellt skadestånd och att jämningsfrågan inte kunde prövas innan skatteärendet hade blivit slutligt avgjort.

SBC BO invände bl a att det redan hade uppkommit en betydande skada i form av bl a kostnader för omläggning av redovisningen och kostnader för att driva skatteprocessen.

TR:n (rådmannen B.) anförde i beslut d 14 nov 1995: SBC BO påstår sig ha drabbats av skada på grund av svarandenas vårdslösa revision. Även om skattemyndighetens beslut ändras, påstår föreningen att den har drabbats av merkostnader. Föreningens yrkande om fastställelse av att

skadeståndsskyldighet föreligger är således ett rättsförhållande. Ovisshet råder om rättsförhållandet består eller inte består, vilket enligt TR:ns mening länder föreningen till förfång.

B:s och L.G. har gjort gällande att skadeståndet skall jämkas enligt 13 kap 4 § lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar och att jämkningen inte kan bedömas förrän skattefrågan slutligt avgjorts. I en talan om fastställelse av skadeståndsskyldighet skall - som svarandena angett - vissa frågor om jämkning tas upp. De jämkningsanledningar som blir aktuella att prövas i en fastställsetalan är enligt TR:ns mening enbart sådana som kan medföra att skadeståndet skall jämkas till en viss kvotdel, ej sådana där nedsättning skall ske beträffande vissa belopp. Enligt TR:ns mening är det möjligt att redan i förevarande process pröva sådana invändningar som kan leda till att skadeståndet skall jämkas till viss del. Föreningens talan skall alltså inte heller av detta skäl avvisas.

Förutsättningar föreligger således att ta upp föreningens talan till prövning. Emellertid har TR:n en möjlighet att avvisa en fastställsetalan, även om förutsättningarna är uppfyllda. Eftersom rätten till skadestånd kan gå förlorad på grund av preskription, anser TR:n att föreningens talan skall få föras.

Med stöd av det anförda lämnar TR:n yrkandet om avvisning utan bifall.

B:s och L.G. överklagade i Svea HovR och yrkade att HovR:n skulle avvisa den av SBC BO förda fastställsetalan. Till stöd för yrkandet anförde de i huvudsak följande. En prövning av frågan om skadeståndsskyldighet måste även avse de omständigheter som kan leda till jämkning av skadestånd. Annars föreligger en risk att talan inte tillgodoser syftet att undanröja den ovisshet om rättsförhållandet som länder käranden till förfång. Vid prövningen av frågan om jämkning av skadestånd skall hänsyn bl a tas till skadans storlek. I förevarande mål är skadans storlek inte känd, varför frågan om jämkning inte låter sig prövas. Mot bakgrund av det sagda föreligger hinder mot SBC BO:s talan och denna skall följaktligen avvisas.

SBC BO bestred ändringsyrkandet och anförde till stöd för sin talan i huvudsak dels att samtliga rekvisit för fastställsetalan var uppfyllda, dels att den avvägning, som skulle ske mellan det förfång SBC BO led av ovissheten om rättsförhållandets beskaffenhet och det förfång klagandena åsamkades genom att fastställsetalan upptogs till prövning, måste utfalla till SBC BO:s förmån. SBC BO påpekade härvid särskilt följande. En skadeståndstalan mot revisor är underkastad preskriptionstid enligt bestämmelsen i 13 kap 6 § 1 st 2 lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar. Beträffande SBC BO:s krav mot B:s och L.G. skulle preskription ha inträtt, om inte SBC BO hade väckt i målet aktuell talan. Det framstår som helt orimligt att SBC BO skulle vara förhindrad att vidta den enda preskriptionsavbrytande åtgärd som står till buds, nämligen att väcka fastställsetalan mot B:s och L.G., och därigenom gå förlustig rätten att få skadeståndsskyldigheten prövad.

HovR:n (hovrättslagmannen Eklycke, hovrättsrådet Röst Andreasson, referent, och tf hovrättsassessorn Kjellgren) anförde i beslut d 9 april 1996: Skäl. Enligt 13 kap 2 § RB är möjligheten att föra talan om fastställelse begränsad. Bestämmelsen uppställer vissa förutsättningar för att en sådan talan skall tillåtas. Ett grundvillkor är att talan avser frågan huruvida ett visst rättsförhållande består eller icke består. Vidare krävs att det råder ovisshet om rättsförhållandet och att ovissheten länder käranden till förfång. En övergripande förutsättning är att det genom den väckta talan är möjligt att undanröja den ifrågavarande ovissheten om rättsförhållandet.

I förevarande mål rör talan fastställelse av skadeståndsskyldighet. I rättspraxis har fastställsetalan av angivet slag tillåtits, se NJA 1973 s 412, 1976 s 289 och 1987 s 787. Av det förstnämnda rättsfallet följer att prövningen av frågan om skadeståndsskyldighet i förekommande fall måste avse även de omständigheter som kan leda till jämkning av ett skadestånd för att tillgodoses

syftet med en fastställsetalan, nämligen att undanröja den skadelidandes ovisshet om han äger rätt till skadestånd eller inte.

I målet har B:s och L.G. framställt invändning om att eventuell skadeståndsskyldighet skall jämkas. Enligt 13 kap 4 § lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar kan skadeståndet jämkas med hänsyn till handlingens beskaffenhet, skadans storlek och omständigheterna i övrigt. Möjligheten till jämkning - och de omständigheter som skall vägas in i bedömningen av jämningsfrågan - torde i sak överensstämma med vad som gäller enligt de allmänna reglerna om jämkning av skadestånd enligt skadeståndslagen (1972:207). Genom ändring i sistnämnda lag år 1975 vidgades jämningsmöjligheterna, och de faktorer som skall vägas in vid jämningsbedömningen utökades. Prövningen av jämkning på grund av medvållande skall numera till exempel inte endast ske med hänsyn till graden av vållande på ömse sidor utan även till omständigheterna i övrigt. I propositionen till nämnda lagändring uttalade lagrådet att utrymmet för en fastställsetalan om skadeståndsskyldighet torde bli begränsat i fortsättningen med hänsyn till alla tänkbara faktorer som efter förslaget genomförande kan komma att inverka på skadeståndsfrågan (prop 1975:12 s 221f).

I förevarande mål är storleken på den skada SBC BO kan komma att drabbas av inte känd. Eftersom prövningen av frågan om jämkning av skadeståndsskyldighet bl a är beroende av skadans storlek, föreligger alltså en risk att den ovisshet som råder - om rätt till skadestånd föreligger eller inte - inte undanröjs genom den vid TR:n förda fastställsetalan. Förutsättningarna för att tillåta en sådan talan är således inte uppfyllda. SBC BO:s fastställsetalan skall därför - oavsett vilka materiella preskriptionsregler som kan vara tillämpliga när det gäller skadeståndsskyldigheten - avvisas.

Slut. Med ändring av TR:ns beslut avvisar HovR:n den av SBC BO i TR:n förda talan.

SBC BO (ombud advokaterna B.S. och P.B.) överklagade och yrkade att HD skulle med ändring av HovR:ns beslut fastställa TR:ns beslut att lämna yrkandet om avvisning utan bifall.

B:s och L.G. (ombud för båda advokaterna O.N. och O.H.) bestred ändring.

SBC BO åberopade till stöd för sin talan ett rättsutlåtande av professorn B.L..

Målet avgjordes efter föredragning.

Föredraganden, RevSkr Anders Johnson, föreslog i betänkande följande beslut: HD fastställer HovR:ns avvisningsbeslut.

HD (JustR:n Knutsson, Svensson, Danelius och Pripp) fattade följande slutliga beslut: Skäl. Av 13 kap 6 § 1 st 2 lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar framgår att sådan skadeståndstalan mot revisor som det är fråga om i detta mål måste väckas genom talan vid domstol inom en tid av tre år från tidpunkt som närmare anges i detta lagrum. I förevarande fall saknades möjlighet för föreningen att före utgången av denna treårsperiod slutligt bestämma sitt skadeståndskrav, eftersom detta till största delen var beroende av utgången av det överklagade skatteärendet. För att undvika att preskription inträdde var föreningen ändå tvungen att väcka talan vid domstol. Frågan är om syftet att hindra preskription kunde uppnås enbart genom att föreningen väckte en fullgörelsetalan eller om en talan om fastställelse av att B:s och L.G. var skadeståndsskyldiga kunde upptas till prövning och därmed bryta preskriptionen.

Eftersom skadeståndskravet inte var känt till sin storlek, måste föreningen räkna med att processuella problem skulle uppkomma, vare sig den ena eller andra formen för talan valdes. Vid en fullgörelsetalan skulle det yrkade beloppet inte kunna slutligt bestämmas förrän skatteärendet avslutats någon

gång i framtiden. Vid en fastställsetalan kunde svårigheter förväntas uppkomma, om B:s och L.G., såsom också skedde, gjorde invändning om jämkning av skadeståndsskyldigheten, eftersom jämningsgraden kunde bli beroende av skadeståndets storlek (jfr jämningsregeln i 13 kap 4 § lagen om ekonomiska föreningar och rättsfallen NJA 1973 s 412 och 1976 s 289). I båda fallen kunde det därför visa sig inte vara möjligt för domstolen att pröva föreningens talan förrän vid någon tidpunkt i framtiden då föreningen fått möjlighet att närmare ange vilken skada som faktiskt uppkommit.

Det förhållandet att talan i preskriptionsavbrytande syfte måste anhängiggöras redan vid en tidpunkt då det ännu inte fanns någon förfallen skadeståndsfördran avseende skattetillägg och restavgifter medför att föreningens fastställsetalan bör få föras, trots att det inte förrän vid senare tidpunkt kan avgöras om någon slutlig skada uppkommer i detta hänseende.

HD:s avgörande. HD undanröjer HovR:ns avvisningsbeslut.

Referenten, JustR Lambe, var skiljaktig och anförde: Vid en fastställsetalan om skadeståndsskyldighet har domstolen i förekommande fall att pröva även invändningar om den skadelidandes medverkan. Härigenom tillgodoses syftet med fastställsetalan att undanröja föreliggande osäkerhet rörande den rätt till skadestånd som görs gällande. Vid partiell jämkning skall prövningen även omfatta jämningsgraden. Det är alltså ej förenligt med 13 kap 2 § RB att fastställa att skadeståndsskyldighet föreligger och att jämkning skall ske men lämna frågan om jämningsnivån öppen. (Se NJA 1973 s 412 och 1976 s 289.)

Åberopas som grund för jämkning andra omständigheter än den skadelidandes medverkan blir möjligheten till fastställsetalan tveksam. I vid utsträckning är det numera möjligt inom skadeståndsrätten att åberopa parternas ekonomiska förhållanden, däri inbegripet försäkringsförhållanden, som skäl för att jämkning skall ske. Det är en skälighetsbedömning som skall göras. Med en sådan ordning kan jämningsgraden komma att variera med skadeståndets storlek. En fastställsetala av skadeståndsskyldighet och jämningsgrad kan då ej ske förrän skadans storlek är konstaterad. Förutsättningarna för fastställsetalan brister därmed. (Jfr prop 1975:12 s 221f)

Den jämningsregel som åberopats i målet, 13 kap 4 § lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar, är utformad i överensstämmelse med dessa nya utvecklingslinjer inom skadeståndsrätten och upptar för övrigt skadans storlek som en omständighet att särskilt beakta vid bedömningen.

Även i de fall jämkning aktualiseras utan åberopande av parternas ekonomiska förhållanden kan möjligheten till fastställsetalan ibland te sig som tveksam. Vad som åsyftas är fall då skilda skador uppkommit men där kausaliteten är olika i förhållande till de uppkomna skadorna. En enhetlig jämningsnivå är då ej möjlig att ange. En ytterligare komplikation uppkommer om kausalitetsbedömningen beträffande en av flera skadeeffekter är beroende av vilka andra skadeeffekter som kan konstateras. Även frågor om vållande och skuldgrad kan på sistnämnda sätt vara beroende av vilka skadeeffekter som uppkommit.

Den skada SBC BO påstår sig ha lidit hänför sig till dels påförda skattetillägg och restavgifter, dels kostnader för omläggning av föreningens redovisning, dels kostnader i anslutning till det aktuella skatteärendet. Så länge ärendet ej slutligt avgjorts är frågan om skadeeffekter i form av skattetillägg och restavgifter öppen. Det går då inte heller att konstatera till vilken del den övriga påstådda skadan inträffat. Redan på grund härav är en fastställsetalan i detta fall ej möjlig. Till detta kommer att överväganden kan komma att aktualiseras i målet som avser den i det föregående berörda skälighetsavvägningen med hänsyn till parternas ekonomiska förhållanden.

HD:s beslut meddelades d 23 juni 1998 (mål nr Ö 2188/96).

Sökord: Preskription; Fastställsetalan; Skadeståndsskyldighet

Litteratur:
